

לפני החוק - מאת פרנץ קאפקא

תרגום: אילנה המרמן.

יצא בהוצאת עם עובד, בסדרת פרוזה כיס, בעריכת בתיה גור.

לפני החוק עומד שומר סף. אל השומר הזה בא בן כפר ומבקש רשות להיכנס אל החוק. אבל שומר הסף אומר שעכשיו אין הוא יכול להרשות לו להיכנס. האיש חושב רגע ושואל אם יורשה לו להיכנס אחר כך. "אולי", אומר השומר, "אבל עכשיו לא". מאחר שהשער אל החוק פתוח כתמיד והשומר זו הצידה, האיש מתכופף כדי להציץ דרך השער פנימה. השומר רואה זאת והוא צוחק ואומר: "אם זה מושך אותך כל כך נסה להיכנס בכל זאת, למרות האיסור שלי. אבל שים לב: אני חזק מאוד. ואני איני אלא אחרון השומרים, ובין אולם לאולם עומדים שומרי סף שכל אחד חזק מחברו. וכבר השומר השלישי מראו קשה מנשוא אפילו לי". קשיים כאלה לא צפה בן הכפר: החוק הרי חייב להיות פתוח לפני כל ובכל עת, הוא אומר בליבו, אבל עכשיו, כשהוא בוחן ביתר עיון את שומר הסף במעיל הפרווה שלו, את אפו המחודד הגדול, את זקנו הטאטרי השחור, הארוך והקלוש, הוא מחליט בכל זאת שמוטב לו לחכות עד שירשה לו להיכנס. שומר הסף נותן לו שרפרף ומושיבו בצד הפתח. שם הוא יושב ימים ושנים. פעמים רבות הוא מנסה לקבל רשות להיכנס ומלאה את שומר הסף בהפצרותיו. לא פעם השומר חוקר אותו קצרות, שואל אותו על מולדתו ועל דא ועל הא, אבל מתוך שוויון נפש, כדרכם של אדונים רמי מעלה, ובסוף הוא שב ואומר לו תמיד שעדיין אינו יכול להרשות לו להיכנס. האיש, שהצטייד היטב לקראת מסעו, משתמש בכל מה שיש לו, יקר ככל שיהיה, כדי לשחד את שומר הסף, והשומר אמנם אינו מסרב לקחת כלום, אבל כבכך פעם הוא אומר: "אני מסכים לקחת את זה רק כדי שלא תחשוב שהיה משהו שיכולת לעשות ולא עשית". במשך השנים הרבות האיש מתבונן בשומר הסף כמעט בלי הרף. הוא שוכח את שאר השומרים והשומר הראשון הזה הוא בעיניו המכשול היחיד החוסם בפניו את הכניסה אל החוק. הוא מקלל את מזלו הבייש, בשנים הראשונות בקול רם ובלי מעצורים, ואחר כך, כשהוא מזדקן, הוא רק רוטן בינו לבין עצמו. הוא נהיה ילדותי, ומאחר שמתוך ההסתכלות רבת השנים בשומר הסף גילה גם את הפרעושים שבצווארון פרוותו, הוא מבקש גם מהפרעושים לעזור לו ולהזיז את השומר מדעתו. לבסוף ראייתו נחלשת ושב אין הוא יודע אם באמת החושך רב יותר סביבו או רק עיניו הן שמתעתעות בו. אבל עכשיו אין ספק שהוא רואה באפלולית כמין זוהר המפציע בעד שער החוק ואינו כבה. ימיו ספורים עתה. לפני מותו, כל הניסיונות שהתנסה בהם במשך כל הזמן מתלכדים בראשו לשאלה אחת שעדיין לא שאל את שומר הסף. הוא רומז לו, משום שאינו יכול עוד לזקוף את גופו המאובן. השומר נאלץ להתכופף אליו הרבה, כי הפרש הגובה ביניהם השתנה מאוד לרעת האיש. "מה עוד אתה רוצה לדעת?" השומר שואל, "אינך יודע שבעה" - "הרי כל בני האדם שואפים אל החוק", האיש אומר, "ואיך זה שכל השנים הרבות האלה לא ביקש איש זולתי רשות להיכנס?" השומר רואה שהאיש כבר נוטה למות וכדי שעוד יגיע אל חוש השמיעה הגווע שלו הוא מרעים אליו בקולו: "שום איש זולתך לא היה יכול לקבל רשות להיכנס לכאן, כי הכניסה הזאת נועדה רק לך, עכשיו אני הולך לסגור אותה".

החוקים

מגזין לשירה, ספרות ואמנות

עיון בקפקא "לפני החוק"

"קשיים כאלה לא צפה בן הכפר. החוק הרי חייב להיות פתוח לפני כל ובכל עת, הוא אומר בליבו, אבל עכשיו, כשהוא בוחן ביתר עיון את שומר הסף במעיל הפרווה שלו, את אפו המחודד הגדול, את זקנו הטאטרי השחור, הארוך והקלוש, הוא מחליט בכל זאת שמוטב לו לחכות עד שירשה לו להיכנס".

מתוך "לפני החוק", קפקא.

איש מגיע מהכפר אל החוק. אצל קפקא, החוק איננו מושג, או לפחות לא רק מושג; הוא גם מקום. שומר הסף מספר לנו שתוכו של החוק סדור אולמות- אולמות ומופקד בידי שומרים, אבל איננו זוכים להציץ פנימה אל תוך החוק. כל מה שחושף בפנינו קפקא הוא השרוי לפני החוק.

ובכן, מה נמצא לפני החוק? יש שער, שומר, שרפרף, כפר. וגם אם אין כפר, הרי היה על האיש להגיע מהיכן שהוא אל החוק. מדוע הוא מגיע? על מנת להיכנס בשערי החוק.

אם החוק הוא מקום שניתן להיכנס אליו, אזי יש לו גבול. הוא תחום. אם כך יתכן כי ישנו מקום שאין בו חוק, מקום לא חוקי, מקום פרה-חוקי, לפני החוק. סיפורנו מתרחש, כך נדמה, באותו איזור לא חוקי. לא האיש ולא אנחנו נכנסים בשערי החוק. טרגדיה.

ומצד שני, איך יודע האיש לקום ולעזוב את הכפר וללכת אל החוק? ולא סתם ללכת, כמו אברם אבינו, עם צו 8 אלוהי בכיס. האיש מן הכפר מגיע אל החוק והוא מניח מאליו שהחוק צריך להיות פתוח "בפני כל אחד, בכל עת". במילים אחרות, ואנחנו נזדקק למילים אחרות על מנת לדמיין את מה שקפקא אינו כותב, כבר בכפר ידע האיש על החוק: שהוא קיים, שהוא ממוקם בנקודות ציון מסוימות, ויש לחוק חוק, והחוק של החוק אומר שהחוק צריך להיות פתוח בפני כל אחד, בכל עת.

— — — — —
אילו ידע האיש על החוק ולא ידע החוק על האיש, דיינו. אבל מה מגלה שומר הסף לאיש מן הכפר?

"שום איש זולתך לא היה יכול לקבל רשות להיכנס לכאן, כי הכניסה הזאת נועדה רק לך, עכשיו אני הולך וסוגר אותה".

אם הכניסה נועדה מראש לאיש מן הכפר, הרי החוק יודע מראש על קיומו של האיש. החוק יודע שישנו כפר ובכפר איש, והחוק קורא לאיש, מפתה אותו בדברי-

החוקים

מגזין לשירה, ספרות ואמנות

מתיקות: "כל אחד, בכל עת". ואני שואל אתכם, האם אפשר לומר על כפר שהחוק מונה את אנשיו וקריאת החיזור שלו "כל אחד, בכל עת" מהדהדת ושולפת אנשים מבתיים והם עולים אליו לרגל, האם אפשר לומר על כפר זה שהוא לפני/ מחוץ לחוק?

החוק, אם כן, נמצא בכל מקום; לא שיש הרבה מקום – בסך הכול חוק וכפר והמרחק ביניהם – ובכל זאת, בכל מקום. אבל החוק מעמיד פנים שתחום השפעתו מצומצם בהרבה. החוק מחיל את עצמו על האזור הלא-חוקי מתוך שהוא מגדיר את גבולות האזור הלא-חוקי. ואולי נכון יותר לומר, קיומו של איזור לא-חוקי מגדיר מרחב מסוים ושמור, קודש-קודשים, של חוק. ומדוע שהחוק יעשה כזה דבר?

בודריאר עונה על השאלה הזו. ב"סימולקרה וסימולציה" הוא כותב שדיסנילנד מוצג כאתר דמיוני על מנת לשכנע אותנו כי שאר אמריקה ממשית. הוא משווה את דיסנילנד לבית הכלא, שהתפקיד הסימבולי שלו הוא לגרום לנו להדחיק את העובדה שהמבנה החברתי עצמו בנוי כמו כלא. שער החוק הקפקאי הוא מעין דיסנילנד או בית כלא שכזה, המניח לנו לחשוב שהחוק כבר כלוא ומתוחם, ואם החוק כלוא, אי אפשר שאנחנו כלואים בחוק.

מלבד זאת, יש לחשוב על המימד הטקסי שבדבר: שער החוק הוא מקום אקסקלוסיבי, מסתורי, שמור היטב. כשהמרחב אקסקלוסיבי, הזמן שלו הופך לזמן חגיגי: אי אפשר לחשוב על המקדש בלי הפסטיבל, ועל היריד בלי הקרנבל. ואכן, יש אלמנט קרנבלי בחוק של "לפני החוק": החוק היומיומי מתחפש לזמן-מרחב חגיגי; חוק שהוא דראג-קווין ודרמה-קווין.

על כל פנים, האיש מן הכפר מגיע אל שער החוק, ושומר-הסף מונע ממנו כניסה. לא באופן מוחלט, אבל בוודאי לא עכשיו. אולי אחר-כך. ורק כדי לבסס את החוק של מערכת היחסים בין השומר והאיש, מזהיר השומר:

"אם זה מושך אותך כל-כך, נסה להיכנס בכל זאת, למרות האיסור שלי. אבל שים לב: אני חזק מאד. ואני אינני אלא אחרון השומרים. ובין אולם לאולם עומדים שומרי סף שכל אחד חזק מחברו. וכבר השומר השלישי מראהו קשה מנשוא אפילו לי".

הכניסה בשערי החוק, רומז השוער, פירושה צרות. והשומר עצמו עושה לאיש צרות, משום שהוא דוחה את כניסתו המיוחלת של האיש בשערי החוק. וגם האיש מצידו עושה צרות, מפציר ומשדל ומשחד, והשומר נשאר באדישותו. לבסוף, האיש מת מבלי שבא בשערי החוק.

החוקים

מגזין לשירה, ספרות ואמנות

קל לפרש את "לפני החוק" כסיפור של החמצה, כרוניקה של כישלון. אבל אם אנחנו מאמינים לשומר שהכניסה לחוק היא צרה צרורה – והיא תמיד כזו משום שלא נמצאה שעה כשרה לחציית הסף – האם לא מדויק יותר לדבר על "לפני החוק" כסיפור הצלחה?

אחרי הכול, השומר עושה צרות לאיש מן הכפר, אבל רק כדי למנוע ממנו להיכנס לצרות גדולות עוד יותר. אלא שהקריאה הזו מחייבת אותנו לבחון מחדש את דמותו של השומר. אם השומר מגדיר את החוק וגם מונע מן האיש להיכנס בו, אם השומר מקדם את פני הצרה בעזרת צרות – או ההבטחה לצרות – משלו, האם יכול להיות שהוא איננו שומר עלוב, אלא הריבון בכבודו ובעצמו? האין הגדרתו של הריבון מי שהחוק מתיר לו להשהות את החוק – כלומר להגדיר מרחב שהוא מחוץ לחוק או לפני החוק? והאין זה הרגל של ריבונים להתלות תמיד באיזה כוח גדול יותר מהם, איזה שם שבשמו יש לשלוט, כמו "אלוהים", או "העם", או "החוק"?

אם הפרשנות שהצגתי עד כה – כי החוק נוכח בכל והשומר הוא למעשה הריבון – נכונה, אפשר בהחלט שהאיש מן הכפר קיבל בדיוק את מה שביקש: מערכת יחסים ארוכה, אינטימית ודקדקנית – עד רמת הפרעוש – בין האיש ובין הריבון.

ומה היא מערכת היחסים בין הריבון והנתין, אם לא החוק בעצמו? בפרפראזה על ג'ון לנן, החוק הוא מה שקורה לנו בזמן שאנחנו עסוקים בלתכנן תוכניות אחרות. אלא שאז אי אפשר לקרוא את המילה האחרונה של הריבון, המשפט שחותם את הסיפור – "שום איש זולתך לא היה יכול לקבל רשות להיכנס לכאן, כי הכניסה הזאת נועדה רק לך, עכשיו אני הולך וסוגר אותה." – בטון הקנטרני של נבל ג'יימס-בונדי המגלה את תוכניתו המרושעת לגיבורנו התמים.

מהות היחסים בין הריבון והנתין היא הדחייה של הכניסה בשער החוק, והכניסה בשער החוק היא-היא היציאה האמיתית מחוץ לחוק, היכן שמתאגדות המסות האנונימיות של הלא-נתינים – הפליטים, השב"חים, העצורים המנהליים, מי שהריבון לא הקצה להם, או שלל, מהם, שער משלהם.

היות-נתין פירושה שהריבון דואג שלא תרד מהמכ"ם שלו, שתישאר קרוב-קרוב, ובתמורה הוא שומר אותך בתוך החוק. ורק כאשר האיש מן הכפר נוטה למות מניח לו הריבון ללכת. סגירת השער שנועד רק לך איננה מעשה אכזרי, אלא מעשה של חסד, מכת-חסד, אם תרצו. היא משחררת את הנתין מיחסיו עם הריבון, מודיעה לו שהחוב שולם במלואו, בדקות וימים ושנים, שאפשר לסגור את השער ואת הבסטה.

החוטם

מגזין לשירה, ספרות ואמנות

לא, אין כאן קנטרנות. יש לקרוא את המילה האחרונה הזו בטון היבשושי של מכתב ממשלתי: הריני להודיעך, חתום כאן וכאן, בברכה. כמו במשל הקטן של וולטר בנימין בתזה הראשונה על ההיסטוריה, מי מסתתר מאחורי הזקן הטטרי ומעיל הפרווה של שומר הסף? פופטיץ. בסך הכל, פופטיץ.